

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/52/54-60>

Gülınar İsmayilova

DİN Daxili Qoşunların Hərbi İnstitutu
<https://orcid.org/0009-0004-0045-961X>
gulnarqebleyeva@gmail.com

Azərbaycan dilində elmi məqalələrin yazılması və təqdimatında qarşıya çıxan problemlər

Xülasə

Akademik savadlılıq müasir universitetlərin elmi fəaliyyətində əsas komponent hesab olunur və akademik kommunikatıv səriştəliyin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Bu səriştəlilik mətnlərin hazırlanması, elmi məqalələrin beynəlxalq standartlara uyğun yazılması və metadiskurs anlayışının öyrənilməsi ilə əldə edilir. Metadiskurs müəllifin oxucu ilə qarşılıqlı əlaqəsini təmin edən dil vasitələrini əhatə edir və interaktiv və interaksional ölçülərə malikdir. İnteraktiv metadiskurs mətnin strukturunu, informasiya axınını və oxucuyönümlü naviqasiyanı təşkil edərkən, interaksional metadiskurs müəllifin mövqeyini ifadə edir və oxucu ilə dialoqu gücləndirir. Müasir dövrdə informasiya bolluğu şəraitində interaktiv metadiskursun sistemli şəkildə araşdırılması xüsusilə vacibdir.

Azərbaycan dilində elmi məqalələrin yazılmasında əsas problemlər mövzu seçimi, dil və struktur, elmi üslubun qorunması, nəticələrin təqdimatı və təkrarçılıqla bağlıdır. Məqalələr tədqiqatın məqsəd və metodologiyasını, əldə edilmiş nəticələri və tövsiyələri aydın və məntiqli şəkildə əks etdirməli, abstrakt, giriş, əsas hissə, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyatdan ibarət struktur təmin etməlidir. Abstrakt oxucuda ilkin maraq yaratmalı və tədqiqatın əsas məzmununu qısa şəkildə təqdim etməlidir. Elmi məqalələrin beynəlxalq nəşrlərdə qəbul olunması müəlliflərin təcrübəsinə, yazı bacarıqlarına və dünya standartlarına uyğun hazırlanmasına bağlıdır. Bu həm gənc alimlərin professional inkişafına, həm də ölkəmizin elmi imicinə mühüm təsir göstərir.

Açar sözlər: *elm, məqalə, təqdimat, dil, kommunikasiya*

Gulnar Ismayilova

MIA Military Institute of Internal Troops
<https://orcid.org/0009-0004-0045-961X>
gulnarqebleyeva@gmail.com

Problems in Writing and Presenting Scientific Articles in the Azerbaijani Language

Abstract

Academic literacy is a key component of scientific activity in modern universities and plays a vital role in developing academic communicative competence. This competence is cultivated through the preparation of texts, writing of scientific articles in accordance with international standards, and understanding of metadiscourse. Metadiscourse encompasses linguistic resources that facilitate interaction between the author and the reader, comprising interactive and interactional dimensions. Interactive metadiscourse organizes the text's structure and information flow, guiding the reader, while interactional metadiscourse expresses the author's stance and promotes engagement with the reader. In the current era of information abundance, systematic examination of interactive metadiscourse is increasingly important.

In Azerbaijani scientific writing, common challenges include selecting an appropriate topic, maintaining linguistic and structural clarity, adhering to academic style, presenting results effectively, and avoiding repetition. Scientific articles should clearly reflect research objectives, methodology, findings, and recommendations, following a structured format that includes an abstract, introduction,

main body, results, and references. The abstract should concisely convey the study's main content and capture the reader's initial interest. Acceptance of articles in international journals depends on authors' experience, writing skills, and adherence to global standards. Addressing these challenges enhances not only the professional development of young researchers but also the country's scientific reputation.

Keywords: *science, article, presentation, language, communication*

Giriş

Dövrün qabaqcıl universitetlərinin ən başlıca ideya komponentini akademik savadlılıq konsepsiyası təşkil edir. Akademik savadlılıq, akademik ünsiyyətin başlıca komponentidir. Akademik kommunikativlik səriştəliliyinin əsası müəyyən fənlərlə ABŞ və Avropa universitetlərində tədris edilir. Akademik səriştəliliyin, savadlılığın formalaşdırılmasında akademik mətnlərin tərtibinin öyrənilməsi və beynəlxalq normalara əsasən elmi məqalələrin yazılma qaydalarının öyrənilməsi vacib şərtlərdən biridir. Burada məqsəd mətnlərin necə yazılmasını mənimsətmək və problemləli şəxsi tədqiqat işlərinin istiqamətlərini müəyyən etmək və yazmaq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Bu ənənə ABŞ və Avropa universitetlərinin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi daim diqqət mərkəzindədir.

Tədqiqatlar göstərir ki, akademik yazıda effektiv kommunikasiyanı təmin etmək üçün yalnız mövzu üzrə bilik kifayət etmir. Mətnin strukturu, oxucu ilə qarşılıqlı münasibət və mənanın aydın çatdırılması da böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan, metadiskurs, yəni yazıçıların diskursunu təşkil etmək və oxucularla qarşılıqlı əlaqə yaratmaq üçün istifadə etdiyi dil vasitələri – akademik mətnlərin mənasını və qarşılıqlı təsirini anlamaq üçün əhatəli çərçivə təqdim edir.

Metadiskurs iki bir-biri ilə əlaqəli ölçünü əhatə edir: interaktiv metadiskurs və interaksional metadiskurs. İnteraktiv metadiskurs informasiyanın təşkilini və axınını idarə edir, mətnin əlaqələliliyini təmin edir və oxucunu mətn boyunca istiqamətləndirir. İnteraksional metadiskurs isə müəllifin mövqeyini ifadə edir və oxucularla qarşılıqlı ünsiyyət qurur (Hyland, 2005; Hyland & Tse, 2004).

Bu iki ölçü bir-birinə qarşılıqlı təsir göstərsə də, mövcud tədqiqatların əksəriyyəti əsasən interaksional metadiskursa fokuslanmışdır (Abdollahzadeh, 2011; Gong, 2023; Hu & Cao, 2015). Bu isə xüsusilə müasir dövrdə informasiya bolluğu şəraitində akademik yazıda aydınlıq və mətnin naviqasiyasına tələbin artması səbəbindən interaktiv metadiskursun daha sistemli şəkildə araşdırılmasına ehtiyac olduğunu göstərir.

Azərbaycan dilində elmi məqalələrin yazılması və təqdimatı sahəsində qarşıya çıxan problemlər məhz bu kontekstdə nəzərdən keçirilə bilər. Müəlliflərin dil və struktur üzrə qarşılaşdıqları çətinliklər, oxucu ilə effektiv ünsiyyət qurmaq imkanlarını məhdudlaşdırır və elmi məqalələrin qəbulu prosesində əsas maneələrdən birinə çevrilir. Bu səbəbdən metadiskursun hər iki ölçüsünün nəzərə alınması, mətnin aydınlığı, oxunaqlılığı və təqdimatının keyfiyyətinin artırılması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Elm anlayışı, elmi biliklərin əldə olunması ilə bağlı olan yaradıcılıq fəaliyyətini əhatə edən: insan, idarə və təşkilatlar, cihaz və avadanlıqlar, elmi-tədqiqat işləri kimi təşkiledicilərdən ibarətdir. Elmlə məşğul olan insanın əsas məqsədi bir tərəfdən obyektiv bilikləri əldə etməkdən, digər tərəfdən onları nəzəri cəhətdən sistemləşdirməkdən ibarətdir. Ümumilikdə, elm insanların mənəvi fəaliyyəti olub, təbiət, cəmiyyət haqqında biliklərin əldə olunması, həmçinin real faktlar və onlar arasında mövcud olan qarşılıqlı əlaqə əsasında həqiqətin öyrənilməsi və yeni qanunauyğunluqların aşkara çıxarılmasından ibarətdir.

Müəyyən həyat hadisələrinin qanunauyğunluğunu və səciyyəvi cəhətlərini aydınlaşdırmaq, faktlarla ictimai-siyasi mahiyyətini, əməli əhəmiyyətini aşkara çıxarmaq məqalənin fərqləndirici xüsusiyyətidir.

Elmi nəşrin məqsədi odur ki, alimlərin öyrənilmiş elmi mövqelərinə və özünün eksperimental işinə əsaslanaraq, müəllif işlənən problemə öz baxışını ortaya qoysun. Bu özündə aşağıdakıları ehtiva edir:

✓ tədqiqat zamanı istifadə etdiyiniz elmi yanaşma, metodologiya və konsepsiyanın yeniliyinin əsaslandırılması;

- ✓tədqiq olunan proses və ya fenomenin qanunauyğunluqlarının və meyillərinin açıqlanması;
- ✓təcrübə zamanı əldə edilmiş nəticələrin təhlili;
- ✓nəticələr və tövsiyələr.

Tədqiqatın nəticələrinin dərci müəllifin əsas fikirlərini geniş auditoriyaya çatdırmağa imkan verir. Tədqiqat elə bir formada olmalıdır ki, tədqiq olunan mövzu dar mənada deyil, geniş mənada araşdırılmalı ona minimum vaxt sərf edilməlidir. Tezis elmi və ya elmi-praktik konfransda, simpoziumda məruzənin əsas müddəalarını aydın, qısa, lakin mənalı şəkildə ortaya qoymalıdır. Bu ona görə edilir ki, oxucu öyrənilən mövzu üzrə aparılan tədqiqatın əsas istiqamətlərini daha yaxşı təsəvvür edə bilsin. Tezislər hazırlayarkən uzun ifadələrə qapılmamalı və mətn rəqəmsal materiallar, qrafiklər, cədvəllərlə doldurulmamalıdır. Tədqiqatın əsas müddəaları aydın və qısa şəkildə ifadə edilməlidir.

Dilçilikdə elmi mətnlərin tərtibinə verilən tələblər müxtəlifdir. Belə ki, rus dilçiləri E.Yarskaya-Smirnova, V.V.Radayev, İ.B.Korotkina “elmi mətn” anlayışını “akademik mətn” anlayışı ilə eyniləşdirərək həm tələbələrin, həm də alimlərin elmi işlərini “akademik” termini ilə ifadə edirlər. Beynəlxalq aləmdə alimlər elmi mətnlərin tiplərini müxtəlif kateqoriyalara bölürlər:

1. İlk janrlar: məqalə, monoqrafiya, resenziya (rəy), dərslik və ya dərs vəsaiti, məruzə, çıxış, prezentasiya, mühazirə, dissertasiya;
2. Sonrakı janrlar (yəni ilkin janrlar əsasında onların həcmələrinin qısaldılması yolu ilə yaranan mətnlər: annotasiya (məqalə, məruzə, dissertasiya və ya kitab haqqında qısa məlumat), avtoreferat (dissertasiyanın qısaldılmış şərh, tezis (məqalə və ya çıxışın materiallarının qısa təsviri, xülasəsi), konspekt (bir və ya bir neçə ilkin mətnin əsas müddəaları);
3. Tədris-metodik: dərs vəsaiti, iş proqramı, metodik göstərişlər;
4. Elmi-tədris: mühazirə, məruzə, seminar da çıxış, kurs işi, esse, referat (İsmayılova, 2022, s. 41).

Tədqiqat

Elmi məqalə aparılmış tədqiqatın konkret probleminə həsr olunmuş, ardıcıl və dolğun görünüşə malik əsərdir. Ətraflı arqumentasiya tələb edən ən əhəmiyyətli elmi nəticələri əks etdirmək üçün istifadə olunur. Elmi məqalələrin əsas təqdimat forması nəşr formasıdır. Lakin müasir dövrdə internet texnologiyasının inkişafı ilə əlaqədar olaraq bəzi mətbəələr (təşkilatlar) elmi məqalələrin elektron formasını müxtəlif saytlarda yerləşdirməklə oxuculara təqdim edirlər. Məqalənin həcmə çox böyük olmaması tədqiqatçı yaradıcılığının müxtəlif baxışlarını araşdırmağa imkan yaradır.

Elmi məqalə çox vaxt böyük tədqiqatın bir hissəsi kimi də nəşr olunur. Elmi məqalədə aparılmış tədqiqat işinin aktuallığı, hesabatı və nəticəsi lakonik, eyni zamanda, aydın şəkildə əks etdirməlidir. Oxucunun bu məqaləyə lazımı qiymət verə bilməsi üçün məqalədə kifayət qədər məlumat, əsaslandırıcı material və informasiya mənbələrinə istinadlar olmalıdır. Məqalə digər nəşrlərə təqdim olunmamış yeni nəzəri və praktiki tədqiqatların nəticələri olub, mümkün qədər mükəmməl redaktə olunmalı və elmi məqalələrin tərtibinə qoyulan tələblərə cavab verməlidir.

Yaxşı elmi məqalə yazmaq üçün ilk növbədə, onun planını tərtib etmək və elmi üslubun tələbinə riayət etmək lazımdır. Bu məqalənin oxucu tərəfindən birmənalı qəbul edilməsini və onda verilən məlumatların qiymətləndirilməsini təmin edir. Elmi üslubun əsas xüsusiyyətləri – məntiqilik, birmənalılıq və obyektivlikdir (Talibov & Həşimov, 2015, s. 4).

Elmi məqalənin strukturu, əsasən tədqiq edilən məsələ, tapşırıq üzrə müasir vəziyyət, işin məqsədi, tədqiqatın metodları, müzakirəyə çıxarılan məlumat və nəticələr mümkün qədər lakonik və aydın şəkildə verilməlidir.

Elmi məqalə əsasən aşağıdakı hissələrdən ibarətdir:

1. Annotasiya
2. Giriş
3. Əsas hissə
4. Əsas nəticələr və onların müzakirəsi
2. İstifadə edilmiş ədəbiyyat

Yaxşı yazılmış məqalə tədqiqat işinin məntiqi yekunlaşmasının göstəricisidir. Ona görə də tədqiqat işinin aparılması sahəsində təkmilləşməklə yanaşı, məqalə yazmaq sahəsində də təcrübəni artırmaq vacibdir.

Metodologiyada elmi bilik və öyrədici fəaliyyətdən ibarət ümumi sistemi struktur baxımından məhdudlaşdırmaq üçün empirik və nəzəri səviyyələr mövcuddur (Əliyev, 2016, s. 269). Nəşr olunan məqalələr alimin yetkinliyinin, özünü müəyyən vəzifədə təsdiqləməsinin mühüm göstəricisidir. Gənc alim məqalə yazmağı öhdəsinə götürəndə aşkar problemlərlə qarşılaşa bilər. Ən vacibi isə elmi məqaləni prinsipə necə yazmaq olar? Bu anda tədqiqatçı çaşqın ola bilər və tam olaraq yolunu düzgün müəyyən edə bilməz və nə edəcəyini başa düşə bilməz. Təbii ki, bu məsələdə hər kəsin öz yolu var və hər kəs müxtəlif yollarla sıfırdan məqalə qurmağa başlayır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan dilində elmi məqalələrin yazılmasında qarşıya çıxan ən başlıca problemlərdən biri mövzunun seçilməsidir. Bunun üçün elmi məqalələrin mövzusunun seçilməsinə müəyyən meyarlar verilmişdir, belə ki, mövzu seçimi yalnız hazırki dövr üçün deyil, eyni zamanda, gələcək perspektivlik üçün seçilmiş olsun və mövzu seçiminin maraqlı olması həm tədqiqatçıya, həm də elmi rəhbərə motivasiya verir və daha çox diqqəti cəlb edir. Mövzu seçimi, həmçinin, gələcək elmi məqalənin növünü müəyyən edir.

Məzmun baxımından elmi məqalələri aşağıdakı növlərə ayırmaq olar:

1. *Nəzəri* – burada tədqiqatçı əvvəlkilərin təhlili əsasında işləyir, bu mövzuda nəşrləri, ideyaları, konsepsiyaları, rəyləri ümumiləşdirir və onların yeni şərh müəllifin fikrinin əsaslandırılması ilə verilir;
2. *Problem-situasiya* – məqalənin problem-situasiya kimi qoyuluşu, məsələnin həlli istiqamətində konkret həll yollarının tapılması və problemlərin müzakirə olunması;
3. *Metodoloji* – prosesin idarə edilməsi praktik və elmi fəaliyyət zəminində baş verir;
4. *Faktiki* – konkret hadisələr haqqında məlumat, alimlərin, xüsusi qurumların (simpozium, konfrans, konqreslər), eyni zamanda, elm xadimlərinin fikirlərinin nümunə kimi göstərilməsi.

Məqalənin mövzusu hədsiz uzun, hədsiz dərəcədə qısa olmamalıdır və ən az 3 sözdən, ən çox isə 12-15 sözdən çox olmamalıdır. Təcrübə göstərir ki, məqalə bitdikdən sonra yaxşı başlıq əldə edilir. Məqalənin mövzusunun seçərkən aşağıdakı ümumi qaydalara əməl etmək vacibdir:

1. Başlıq informativ olmalıdır;
2. Başlıq oxucunun diqqətini cəlb etməlidir;
3. Başlıqda bütün məqalədə olduğu kimi elmi üsluba ciddi riayət edilməlidir;
4. Tədqiqatın əsas mövzusunun aydın şəkildə əks etdirməli, oxucuda çaşqınlıq yaratmamalıdır;
5. Başlıq bəzi açarları ehtiva etməlidir və məqalənin mahiyyətini əks etdirən sözlər başlığın əvvəlində görünməsi məsləhətdir;
6. Başlıqda yalnız ümumi qəbul edilmiş abbreviaturalardan istifadə edilə bilər.

Tədqiqatın aparılması zamanı elmi məqalənin yazılma formasında da problemlər meydana çıxa bilər. Məqalənin yazılma formasını dəqiq bilmək tədqiqat işinin səmərəli və faydalı gedişatına zəmin yaradır. Elmi məqalənin yazılma forması aşağıdakı ardıcılıqla verilməlidir:

- annotasiya; - açar sözlər; - giriş;
- əsas hissə (tədqiqat metodları, metodologiya, əsas nəticələr və onların müzakirəsi);
- nəticə (nəticələr);
- istinad edilən mənbələrin siyahısı

Həmçinin, açar sözlər, abstraktdan başqa məqalənin sonunda müəllifin təşəkkürü də qeyd oluna bilər. Abstrakt məqalə üçün geniş başlıq rolunu oynayır və əsərin məzmunundan bəhs edir. Burada müəllif ən dəyərli fikirlərini qeyd etməli, tədqiqat işini düzgün təsvir etməli və oxucuda ilkin təəssüratı korlayan ifadələrdən istifadə etməməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan dilində “abstrakt” termini müxtəlif mənalarda işlənir və istifadə dairəsindən asılı olaraq müxtəlif konseptual məzmunu ehtiva edir.

Oxucu əksər halda öncə abstraktla tanış olur, elmi işə diqqət və maraq oyadacaq imkan kimi baxır. Abstrakt tezis, giriş deyil, zaman və məkan darlığı çərçivəsində elmi işi əvəz edə biləcək gücdədir, elmi işin metodologiyası, başlıca tapıntıları və s. daxil olmaqla vacib məqamlar açıqlanır – əsas funksiyası nə edildiyi deyil, nə kəşf olunduğunu göstərmək, önəmli detalların dəqiq xülasəsi, böyük bir işin mühüm keyfiyyətlərini qısaldılmış formada ehtiva etməkdir. Həcmi mövzu və nəşriyyat tələblərinə uyğun dəyişə bilər (Qurbanzadə, 2019, s. 238).

Abstrakt oxucunu düşündürür, mövzuya marağını cəlb edir.

Abstrakt:

- problemi bildirir;
- həll etməyin əhəmiyyətinə diqqəti yönəldir;
- tapılan həll yolu ilə nəyə nail olmağın mümkünlüyünü əsaslandırır;
- nəyin əldə ediləcəyi bildirilir.

Elmi məqalələrin tərtibində yaranan digər problemlərdən ən başlıcası tədqiqatın aparılması zamanı təkrarçılığa yol verilməsidir. Eksperimental (praktiki) tədqiqata həsr olunmuş əsərdə müəllif eksperimental metodologiyayı təsvir etməyə, əldə edilən nəticələrin düzgünlüyünü və təkrarlana-bilirliyini qiymətləndirməyə borcludur. Məqalə üzərində işləməyin ən vacib elementi işin nəticələrinin təqdimatı və onların fiziki izahıdır. Müəllif bunu birmənalı olaraq aydın başa düşməlidir. Bunun üçün müəyyən qaydalara əməl edilməlidir: yalnız ən aydın və birmənalı terminlərdən istifadə etmək; eynimənalı sözü bir neçə sinonimlərdən istifadə edərək qeyd etmək, eyni fikri bir neçə yerdə fərqli cümlələrdə işlətmək və eynimənalı xarici dillərdən götürülmüş terminlərin sui-istifadə edilməsi və s.

Bəzən tədqiqatçılar üslub problemləri ilə rastlaşırlar. Elmi məqalənin üslubu qəbul edilmiş ümumi qaydaya əsasən elmi üslubda yazılmalıdır. Elmi üslub ədəbi dilin kitab üslubudur ki, o, bəyanatın ilkin nəzərdən keçirilməsi, monoloq xarakteri, lingvistik vasitələrin ciddi seçilməsi, standartlaşdırılmış nitqə meyil kimi bir sıra xüsusiyyətləri ilə xarakterizə olunur.

Elmi əlaqələrin sürətlə inkişaf etdiyi müasir dövrdə oxunmayan, istifadə edilməyən və istinad olunmayan məqalənin heç bir dəyəri yoxdur. Məqalədə alınmış nəticələrin yeni, nəzəri və praktiki cəhətdən əhəmiyyətli olması aydın və məntiqi mülahizələrlə təqdim edilməlidir. Belə olduğu halda redaktorlar və rəyçilər işin elmi mənasını asanlıqla anlama və qiymətləndirə bilərlər.

Elmi üslubun əsas vəzifəsi məlumatı oxucuya aydın və dəqiq çatdırmaqdır. Buna ən yaxşı şəkildə emosional vasitələrdən istifadə etmədən, elmi-tədqiqatın formal-məntiqi üsulu ilə nail olmaq olar. Elmi üslubun digər funksiyası oxucunun məntiqi təfəkkürünü aktivləşdirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Elmi mətn məzmunundan nəticə çıxaran ardıcılığa malikdir, onlar ardıcılıdır, mətn ayrı-ayrı semantik bloklara bölünür, fikrin xüsusidən ümumiyyə və ya ümumidən xüsusiyyə hərəkətini əks etdirir.

Əlyazma ilə işləyərkən elmi üslubun bəzi lingvistik vasitələrindən istifadə etmək vacibdir:

- Ümumiləşdirilmiş semantik sözlər (əhəmiyyət, sistemlilik, artım, azalma, tətbiq və s.);
- Hər hansı bir elmə xas olan terminlər və ümumi elmi terminlər, anlayışlar (qanun, prinsip, təsnifat, məlumat, ehtimal, hipotez və s.);
- Təsvir olunan hadisələrin təbii xarakterini göstərən sözlər (adətən, həmişə, müntəzəm, hər, hər necə qayda və s.);

Müasir elmi dünyada əksər elmi tədqiqatlar kollektiv şəkildə aparılır. Buna uyğun olaraq elmi məqalələr də tez-tez bir neçə həmmüəllif tərəfindən imzalanır. Burada əsas şərt həmmüəlliflər arasında razılaşdırılmış qərarla əsas müəllifin müəyyən edilməsidir.

Elmi məqalənin təqdimatı onun yazılma qaydası qədər çox önəmlidir. Yazılmış elmi məqalənin təqdimatı zamanı müəyyən problemlərin yaranması, tədqiqat işinin düzgün ifadə olunmaması ciddi problemlərə gətirib çıxarır. Tədqiqat işinin təqdimatı zamanı şifahi nitq əvvəlcədən düzgün seçilməli, çıxış zamanı uğur əldə etmək üçün slayd forması tərtib olunmalıdır. Nitqdə məzmun, intonasiya, şərhin tərz, jestlər, mimika mühümdür. Yadda saxlamaq lazımdır ki, informasiyanın, təqribən, yarısı intonasiya vasitəsilə ötürülür. Müxtəlif şəkildə söylənən eyni söz və ifadələr tamamilə əks nəticələrə gətirib çıxara bilər. Kifayət qədər ucadan, aydın, ifadəli və anlaşıqlığı təmin etmək üçün sadə

danışmaq lazımdır. Nitq monoton olmamalıdır, amma yuxugətirici “dalğalı” yəni, gah yüksək, gah yavaş səslə də olmamalıdır. Çıxışın emosionallığı məzmunu uyğun olmalı və vəziyyəti nəzərə alınmalıdır. Nitqin ucadan səslənməsinə çalışaraq səs tellərini gərginləşdirmək lazım deyil, rezonatorlardan, səsi qüvvətləndirən orqanlardan ağız boşluğu, burun boşluğu, alın pərləri, döş qəfəsindən istifadəni öyrənmək lazımdır. Çıxış prosesində nəfəsi tənzimləmək üçün düzgün nəfəsalmanı öyrənmək lazımdır. Hazırlıqsız adam nitq prosesində kəskin oksigen çatışmazlığından əzab çəkir, yəni onun damarları şişir, üzü qızarır, tərləyir, nəfəsi və nəbzi sürətlənir. Bu hallardan qaçmaq üçün səsin və nəfəsin düzgün istifadəsi üzərində işləmək, lazımsız fasilələrə yol vermədən, hiss edilmədən səslər arasında nəfəs almağı öyrənmək lazımdır. Ən yüksək səmərəlilik şərhin sadəliyi ilə uzlaşdırılmış nitqin məntiqi perspektivini və aydınlığını təmin edən fikir və sözün ahəngdarlığı ilə əldə olunur.

Nəticə

Beləliklə, yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq elmi dünyagörüş bunu deməyə əsas verir ki, peşəkar elmi cəmiyyətlər çox əhəmiyyətli problemlərin həlli, yeni elmi ideyaların irəli sürülməsi və elmi dairələr daxilində işlənməsi üçün mütəxəssislərin cəlb olunmasına imkan verən təşkilati resurslara və informasiya bazalarına malik olmalıdır. Eyni zamanda, elmi ideyaların qəbulu üçün o, elmi ədəbiyyata əsaslanan elmi kriteriya və metodlara uyğun tərtib olunmalıdır.

Respublikamızda tədqiqatla məşğul olan mütəxəssislərin elmi məqalələrinin dünyanın aparıcı nəşrlərində çap olunmasının günümüzün aktual problemlərindən birinə çevrilməsi bu sahədəki boşluqların mövcud olması ilə bağlıdır. Bir sıra hallarda təqdim olunan məqalələrin yüksək indeksli nəşrlərdə qəbul edilməməsi mütəxəssislərimizin öz dəyərli nəticələrinin yüksək standartlar səviyyəsində hazırlayıb təqdim edə bilməməsindən, bu sahədə təcrübə çatışmazlıqlarından irəli gəlir. Bu çatışmazlıqları aradan qaldıraraq, dünya standartlarına uyğun orijinal elmi əsərlərin yazılması, məqalələrin dünyanın aparıcı, yüksək indeksli jurnallarında çap olunması həmmüəllifin özü üçün bir göstərici olacaq, həm də ümumən ölkəmizin imicinə öz müsbət təsirini göstərəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. Abdollahzadeh, E. (2011). Poring over the findings: Interpersonal authorial engagement in applied linguistics papers. *Journal of Pragmatics*, 43(1), 288–297.
2. Əliyev, R. (2016). *Elmi işlərin yerinə yetirilməsi metodikası: Elmi layihələrin, diplom və dissertasiya işlərinin uğurlu hazırlanmasına dair vəsait*. Alatoran Yayınları. <https://www.anl.az/el/Kitab/2017/11/cd/2016-2204.pdf>
3. Galin, J.R. (2010). From Incentive to Stewardship: The Shifting Discourse of Academic Publishing. *Language and Communication*.
4. Hermoso, R.A., Larranaga, E.G., Agirre, A.İ. (2025). Assessing Academic and Disciplinary Literacies: Rubric validation to measure argumentation, comparison and source-based writing skills. *Journal of Language and Education*, (3).
5. Hyland, K., Tse, P. (2004). Metadiscourse in Academic Writing: A Reappraisal. *Applied Linguistics*, 25(2), 156–177. <https://doi.org/10.1093/applin/25.2.156>
6. İsmayılova, M.A. (2022). *Azərbaycan dilində akademik kommunikasiyanın aktual problemləri*. ADPU. <https://adpuagcabedi.edu.az/wp-content/>
7. Junju, W. (2025). The unveiling diachronic changes in interactive metadiscourse use in the academic writing of applied linguistics over 45 years. *Journal of English for Academic Purposes*. <https://orcid.org/0000-0001-8231-8546>
8. Qurbanzadə, A.A. (2019). *Elmi-tədqiqata giriş*. Kooperasiya.
9. Mərdanov, M., Həsənova, A. (2018). Nüfuzlu elmi jurnallara məqalə hazırlamağın yolları. *Azərbaycan məktəbi jurnalı*, (4). [https://www.anl.az/down/meqale/az_mektebi/2018/04/664369\(meqale\).pdf](https://www.anl.az/down/meqale/az_mektebi/2018/04/664369(meqale).pdf)

10. Məmmədli, N. (2021). *Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya*. Elm və Təhsil.
11. Ovcharov, A.O. (2013). *Aktual'nye problemy sovremennykh nauchnykh issledovaniy: metodologiya, ehkonomika, statistika. Sbornik statei*. Direkt Media.
12. Shtoff, V.A. (1978). *Problemy metodologii nauchnogo poznaniya*. Vysshaya shkola.
13. Talıbov, Ə.M., Həşimov, E.Q. (2015). *Elmi məqalələrin yazılma metodikası*.
<https://www.researchgate.net/publication/367188474I>

Daxil oldu: 07.08.2025

Qəbul edildi: 13.11.2025